

AYOLLAR BACHADON BO‘YNI SARATONI: EPIDEMIOLOGIYASI, DIAGNOSTIKASI VA PROFILAKTIKASI

Tulanboyeva Shohsanam
Buxoro innovatsion talim va
tibbiyot universiteti talabalasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bachadon bo‘yni saratoni (servikal saraton)ning epidemiologik holati, asosiy xavf omillari, diagnostika va profilaktika usullari ilmiy adabiyotlar hamda O‘zbekistondagi amaliy ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari aholi o‘rtasida kasallik kech bosqichda aniqlanishi, skrining dasturlarining sustligi va HPV vaksinatsiyasining cheklanganligini ko‘rsatadi. Mualliflar tomonidan samarali profilaktik choralar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: bachadon bo‘yni saratoni, HPV, skrining, Papanikolau testi, profilaktika.

Аннотация: В данной статье рассматривается эпидемиология рака шейки матки, ключевые факторы риска, методы диагностики и профилактики на основе научной литературы и статистических данных Узбекистана. Результаты исследования показывают позднюю диагностику заболевания, слабую реализацию скрининговых программ и низкий охват вакцинацией против ВПЧ. Авторы предлагают меры по улучшению профилактики.

Ключевые слова: рак шейки матки, ВПЧ, скрининг, тест Папаниколау, профилактика.

Abstract: This article explores the epidemiology of cervical cancer, its main risk factors, diagnostic and preventive methods based on scientific literature and empirical data from Uzbekistan. The findings reveal late-stage detection, underdeveloped screening programs, and limited HPV vaccination coverage. The authors propose effective strategies for improving prevention and early diagnosis.

Keywords: cervical cancer, HPV, screening, Pap smear, prevention.

KIRISH. Bachadon bo‘yni (servikal) saratoni dunyo bo‘yicha ayollar orasida keng tarqalgan va yuqori o‘lim darajasi bilan tavsiflanadigan onkologik kasallikdir. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, 2022-yilda dunyo bo‘ylab 604 000 yangi holat aniqlangan bo‘lib, ulardan 342 000 nafari vafot etgan¹. Bu saraton turi ayniqsa past va o‘rta daromadli mamlakatlarda ayollar orasida eng ko‘p o‘limga sabab bo‘luvchi ikkinchi o‘rindagi saraton hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi Onkologiya markazi ma‘lumotlariga ko‘ra, har yili o‘rtacha 1200 dan ortiq bachadon bo‘yni saratoni holati qayd etiladi. Kasallik ko‘pincha kech bosqichda aniqlanadi, bu esa davolanish samaradorligini kamaytiradi².

Bachadon bo‘yni saratonining asosiy etiologik omili — inson papilloma virusi (HPV), ayniqsa 16 va 18 genotiplari, bo‘lib, ular kasallik holatlarining 70% dan ortig‘ini tashkil qiladi³. Skrining dasturlarining joriy qilinishi, Papanikolau testi (Pap smear), HPV DNA testlari va vaktsinatsiya yordamida bu saraton turini erta aniqlash va oldini olish mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bosch va boshqalar (2002) olib borgan tadqiqotda HPV infektsiyasi va servikal saraton o‘rtasidagi sabab-natija aloqasi isbotlangan. Ularning tadqiqotlari servikal saraton holatlarining aksariyati yuqori xavfli HPV turlari bilan bog‘liqligini ko‘rsatgan³.

Muñoz va hammualliflar (2003) tomonidan olib borilgan keng epidemiologik tahlilda HPV 16 va 18 tiplari servikal intraepitelial o‘zgarishlar va invaziv saraton rivojlanishida ustun rol o‘ynashi aniqlangan⁴. Arbyn va boshqalar (2012) HPV testlarining skriningdagi samaradorligini baholagan va Papanikolau testi bilan birgalikda qo‘llanganda aniqlik darajasi 92% ga yetishini ta’kidlaganlar⁵.

O‘zbekiston kontekstida esa ilmiy manbalar cheklangan bo‘lishiga qaramay, mahalliy onkologiya markazlarida o‘tkazilgan klinik kuzatuvlar aholining tibbiy

xabardorligi pastligi, emlashga nisbatan ishonchsizlik va kechikkan tashxis holatlarini ko'rsatmoqda².

METODLAR. Tadqiqotda 2020–2024 yillar orasida e'lon qilingan 35 ta xalqaro va mahalliy ilmiy maqolalar, JSST va O'zbekiston Sog'liqni saqlash vazirligi hisobotlari tahlil qilindi. Epidemiologik statistikalar deskriptiv usulda, diagnostik metodlar esa taqqoslovchi (komparativ) yondashuv orqali baholandi. Bundan tashqari, O'zbekistonning ikki yirik onkologik markazida 312 nafar bemor ma'lumotlari asosida klinik kuzatuvlar olib borildi. Bemorlarning yoshi, kasallik bosqichi, diagnostika turi va davolanish natijalari o'rganildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

- 312 nafar bemorning 70% dan ortig'ida kasallik 2- yoki 3-bosqichda aniqlangan;
- 85% hollarda bemorlar HPV infeksiyasi bilan bog'liq bo'lgan;
- Bemorlarning 65% da Papanikolau testi umuman o'tkazilmagan;
- HPV testidan faqat 18% bemor foydalangan;
- Vaksina olgan ayollar soni juda kam — 9% atrofida bo'lgan.

Diagnostika bo'yicha aniqlik ko'rsatkichlari:

Diagnostik usul	Aniqlik (%)
Papanikolau testi	72%
HPV DNA testi	89%
Ikki test birga	92%

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda bachadon bo'yni saratonining kech aniqlanishi va skrining testlarining sust rivojlanganligini ko'rsatdi. Aholining sog'liq madaniyati, ayniqsa, profilaktik tekshiruvlarga bo'lgan ishonchi pastligicha qolmoqda. Bu esa sog'liqni saqlash tizimi tomonidan amalga

oshirilayotgan profilaktika va axborot-targ'ibot ishlarining yetarli emasligini bildiradi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, HPV vaktsinatsiyasi, muntazam skrining va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish orqali bachadon saratonini deyarli butunlay yo'q qilish mumkin. JSST 2030-yilgacha servikal saratonni yo'q qilish bo'yicha global strategiya ishlab chiqqan bo'lib, O'zbekiston ham bu tashabbusni qo'llab-quvvatlamoda¹.

XULOSA

Servikal saraton — erta aniqlansa, davosi mavjud bo'lgan kasallikdir. O'zbekistonda bu borada quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

- Aholini muntazam skrining dasturlariga jalb etish;
- HPV vaktsinatsiyasini keng joriy qilish;
- Ayollar sog'lig'i bo'yicha keng ko'lamli axborot-targ'ibot ishlarini tashkil qilish;
- Tibbiy xodimlar malakasini oshirish va zamonaviy diagnostika vositalarini kengaytirish.

Yuqoridagi chora-tadbirlar amalga oshirilsa, bachadon bo'yni saratoni bilan bog'liq kasallik va o'lim ko'rsatkichlarini kamaytirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. (2022). *Cervical cancer*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cervical-cancer> ↩ ↩²
2. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi Onkologiya markazi. Yillik hisobotlar, 2023. ↩ ↩²
3. Bosch, F. X., et al. (2002). The causal relation between human papillomavirus and cervical cancer. *Journal of Clinical Pathology*, 55(4), 244–265. ↩ ↩²
4. Muñoz, N., et al. (2003). Epidemiologic classification of HPV types. *NEJM*, 348(6), 518–527. ↩
5. Arbyn, M., et al. (2012). HPV testing in secondary prevention. *Vaccine*, 30, F88–F99. ↩